

20 t/m 24 maart 2023

Wat vind ik fijn?

Seksuele en genderidentiteit

Zeven tips

Het thema en het schoolteam

Eén les per bouw

Colofon

Teksten – Gerard van Midden (projectadviseur *Kwink*) en redactie *Kwink voor Burgerschap*
Eindredactie – Savanna Breitenfellner

Een aantal keer per jaar verschijnt *Kwink &*. Deze uitgaves worden samengesteld door de makers van *Kwink voor sociaal-emotioneel leren* en *Kwink voor burgerschap*, vooral aansluitend bij bekende themaweken in het basisonderwijs, zoals de Week Tegen Pesten (september), de Week van de Mediawijsheid (november) en de Week van de Lentekriebels (maart). Altijd inhoudelijk onderbouwd en met concrete lessuggesties voor de leerkracht.

Wat vind ik fijn?

Het thema van de Week voor de Lentekriebels is 'Wat vind ik fijn?' Aan deze landelijke week, die in 2023 van 20 t/m 24 maart gehouden wordt, doen steeds meer scholen in Nederland mee. En terecht, want de thema's die aan de orde komen zijn belangrijk voor de gezonde ontwikkeling van kinderen. Het thema hoort, in de uitwerking waar de makers van *Kwink voor sociaal-emotioneel leren* en *Kwink voor burgerschap* voor hebben gekozen, ook bij de doelen die zijn geformuleerd voor burgerschapsonderwijs. Deze thema's zijn identiteit en diversiteit.

Het thema 'Wat vind ik fijn?' gaat over grenzen aangeven, en dat is een vaardigheid die we regelmatig in *Kwink voor sociaal-emotioneel leren* aan de orde stellen. Je kunt het thema breed interpreteren. Daarom hebben we ervoor gekozen om te focussen op seksuele en genderidentiteit. Daar hebben we twee redenen voor:

1. Seksuele en genderidentiteit vraagt in het kader van burgerschap om een invulling, waardoor je als school tijdens de Week van de Lentekriebels werkt aan verplichte doelstellingen.
2. Kinderen hebben lang niet altijd genoeg kennis over seksuele en genderidentiteit. Dit is nadelig voor een open en eerlijk gesprek over dit gevoelige thema.

Voor elke bouw is een aparte les over het thema. Die vind je op www.kwinkvoorburgerschap.nl. De lessen zijn gratis. Heb je nog geen toegang tot Kwink voor burgerschap? Vraag dan een **gratis licentie** aan. Je vindt de lessen ook in dit katern.

Dit zijn de doelstellingen:

Onderbouw: Ik weet dat iedereen zichzelf mag zijn.

Middenbouw: Ik leer dat je het recht hebt om te zijn wie je bent en dat ook uit te dragen.

Bovenbouw: Ik weet dat seksuele voorkeur én hoe iemand zich in zijn/haar lichaam voelt voor iedereen anders kan zijn.

Dit katern biedt het volgende:

- meer over de les en lesgeven over seksuele en genderidentiteit;
- voorbereiding voor het team;
- zeven tips voor succesvolle lessen;
- de complete lessen burgerschap voor onder-, midden- en bovenbouw (bijlagen).

Veel plezier met de uitdagende lessen!

Lesinhoud

In de lessen van *Kwink voor burgerschap* leren de kinderen de belangrijkste begrippen met betrekking tot genderidentiteit, zodat ze weten wat er bedoeld wordt en erover kunnen communiceren. Ze worden zich bewust van verschillen in visie en opvatting met betrekking tot genderidentiteit en hoe ze hiermee kunnen omgaan. En ze luisteren naar persoonlijke verhalen die het mogelijk maken om je in te leven en die het begrip voor genderidentiteit bevorderen.

Lesgeven over seksuele en genderidentiteit

De ontwikkeling van een eigen genderidentiteit hoort bij een gezonde persoonlijke en seksuele ontwikkeling van leerlingen. Voor nu en voor later. Veiligheid en acceptatie zijn belangrijk voor de ontwikkeling van leerlingen. Transgenderleerlingen voelen zich soms niet geaccepteerd of krijgen te maken met vormen van negativiteit. Ook hebben sommige leerlingen moeite om hun eigen gevoelens te accepteren. Door les te geven over dit thema ondersteun je de leerlingen en kun je ervoor zorgen dat er meer respect komt tussen leerlingen.

De volgende onderwerpen zijn in ieder geval goed om te behandelen:

- *Kennis*
Leg uit wat de term 'transgender' betekent. Leg daarnaast uit dat we de begrippen 'jongen' of 'man' en 'meisje' of 'vrouw' kennen, maar dat iemand zich niet 100% man of vrouw hoeft te voelen of te uiten. Iedereen is daarin anders.
- *Verschillen in opvattingen*
Over genderidentiteit kunnen fundamentele (of religieuze) verschillen bestaan in de wereld en in de klas. Besteed aandacht aan deze verschillen en benoem de verschillende opvattingen die kunnen leven.
- *Persoonlijke verhalen*
Laat leerlingen kennismaken met persoonlijke verhalen van leeftijdsgenoten die zelf transgender zijn. Op deze manier kunnen de leerlingen zich beter verplaatsen, wat respectvol gedrag kan bevorderen. Dit kan door een gastspreker uit te nodigen, maar ook door een film hierover te kijken. In de lessen van de midden- en bovenbouw staan ook korte videofragmenten.

Vorbereiding in het team

Misschien vind je het lastig om les te geven over het thema seksuele en genderidentiteit. Het kan ook een gevoelig onderwerp zijn. Dan is het wellicht helpend om het thema van deze Week van de Lentekriebels in het team met elkaar voor te bereiden. Zo'n voorbereiding gaat dan vooral over hoe jullie als school willen dat dit thema aan de orde komt. Er kan dan ruimte zijn voor vragen als: Zijn er grenzen in wat we kinderen willen meegeven? Hoe gaan we om met vragen van kinderen die we zelf over een bepaalde grens vinden gaan? Op welke manier laten we kinderen aan het woord? Welke feitelijke informatie willen we geven? Hoe gaan we om met de diversiteit in onze groep? Betrekken we ouders bij het thema? Informeren we hen vooraf?

Je kunt de voorbereiding in het team praktisch vormgeven door uit elke les (onder-, midden- en bovenbouw) een werkvorm te kiezen en die in het team met elkaar te bespreken. Dat kan bijvoorbeeld met de volgende werkvormen.

Onderbouw

Bekijk met elkaar de animatie van burgerschapsles 13. In deze animatie vertelt Tip de Kip dat Koosje, het kleintje van haar zus, komt logeren. Tip moet nog van alles klaarzetten, maar valt in slaap. Daarom gaan de andere dieren de logeerpartij voorbereiden. Wat zou Koosje leuk vinden? Is Koosje een jongen of een meisje? Volgens Harry de Haan maakt dat veel uit, maar Mawa de Kat vindt dat jongens en meisjes hetzelfde speelgoed en dezelfde kleren leuk kunnen vinden.

Teamopdracht

- Welke vragen denk je dat kinderen over deze animatie gaan stellen?
- Met welke vragen zou je misschien moeite hebben?
- Welke vragen kun je voor je teamgenoten bedenken naar aanleiding van de animatie?
- Welke vragen zou je aan de kinderen in jouw groep willen stellen?

Middenbouw

Bekijk het **filmpje** over Roos (10 jaar). Stop eventueel het filmpje bij 5.50 minuten.

Teamopdracht

Hoe zou je Roos, samen met de kinderen in jouw groep, zich welkom laten voelen als ze in jouw klas zou komen?

Bovenbouw

'Vragen staat vrij' is een opdracht uit de les voor de bovenbouw en gaat zo:

- Maak kleine groepjes (drie of vier kinderen).
- Geef ieder groepje de *download* Vragen (zie bijlage 4).
- De kinderen bedenken eerder deze les vragen die ze zouden willen stellen op het gebied van genderidentiteit. Ze schrijven twee van deze vragen naar keuze op de twee lege kaartjes op de *download*.
- Ze knippen alle kaartjes los en leggen die op een stapeltje (met de tekst naar beneden).
- Ieder kind neemt een kaartje en zorgt dat de groep een antwoord op die vraag bedenkt.

Teamopdracht

- Zorg voor voldoende kaartjes van de *download* Vragen.
- Leg de losgeknipte kaartjes op een stapeltje met de tekst naar beneden.
- Elk teamlid pakt om de beurt een kaartje.
- Bespreek de vraag in het hele team.
- Evalueer de antwoorden. Wat leveren die op voor de visie van de school als het gaat om lessen over seksuele en genderidentiteit?

Zeven tips

Tip 1: maak afspraken aan het begin van de les

Lessen over relaties en seksualiteit moeten in een veilige sfeer worden gegeven. Zo durven leerlingen open te praten en vragen te stellen, maar ook hun grenzen aan te geven. Voordat je start met de lessen, is het belangrijk om met de kinderen een aantal afspraken te maken.

- Laat elkaar uitpraten.
- Uittlachen mag niet, lachen en giechelen mag wel.
- Heb respect voor elkaars opvattingen en gewoonten, ook al ben je het daar niet mee eens.
- De afspraak 'je mag over jezelf vertellen, maar het hoeft niet' is belangrijk om kinderen hun eigen grenzen te laten stellen.
- Alles wat hier wordt besproken over persoonlijke dingen, mag niet met anderen worden gedeeld. Dit moet op een genuanceerde manier duidelijk gemaakt worden. Absolute geheimhouding is natuurlijk onmogelijk en ook niet de bedoeling. Je wilt alleen voorkomen dat wat zij over zichzelf vertellen, doorverteld wordt op het schoolplein.

Schrijf deze afspraken op het bord of hang ze op in de klas. Nodig de kinderen uit om ook eigen regels toe te voegen. Ondanks deze afspraken kan het voorkomen dat er in de klas geen veilige sfeer is, om wat voor redenen dan ook. Je moet dan achterhalen wat hier de oorzaak van is en misschien een keuze maken in de werkvormen die je gebruikt. Begin dan met een makkelijke werkvorm waarbij de kinderen niet of nauwelijks iets hoeven te delen met elkaar.

Tip 2: geef geen morele antwoorden, maar objectieve informatie

Het is een valkuil om je eigen mening te geven. Daar help je leerlingen vaak niet mee. Zeker niet als ze daarmee in conflict komen met thuis, waar wellicht anders over het thema wordt gedacht. Beperk je dus tot objectieve informatie. Leerlingen weten hier vaak minder over dan je denkt.

Tip 3: maak tijdens de les ruimte voor diversiteit

In een klas heb je een diversiteit aan leerlingen. Je krijgt in je groep op de volgende gebieden met verschillen te maken:

- sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling;
- jongens en meisjes;
- culturele en religieuze achtergronden.

Verschillen in ontwikkeling

Kinderen kunnen onderling sterk verschillen in hun relationele en seksuele ontwikkeling. Het ene kind is soms rijper dan het andere, of het ene kind weet meer dan het andere. Zaken die hierbij een belangrijke rol spelen zijn:

- opvoeding;
- eerder opgedane ervaringen;
- sociaal-emotionele ontwikkeling;
- cognitieve ontwikkeling.

Deze verschillen worden op school zichtbaar in gedrag, gevoelens, opvattingen en vaardigheden. Waar de ene leerling precies wil weten hoe de baby in mama's buik is gekomen, is dit voor een andere leerling geen belangrijke vraag. Waar de ene leerling gefascineerd lijkt door bloot, heeft de andere weinig belangstelling voor het eigen lichaam of dat van anderen.

Het is aan jou om rekening te houden met deze diversiteit. Hoe groot de verschillen ook zijn, alle kinderen hebben recht op betrouwbare informatie over relaties en seksualiteit. Leerlingen pikken zelf de informatie op waar ze aan toe zijn.

Leerlingen
pikken zelf de
informatie op
waar ze aan
toe zijn.

Verschillen tussen jongens en meisjes

Jongens en meisjes vertonen onderling veel overeenkomsten, maar verschillen ook van elkaar:

- Veel jongens zijn meer actie- en doelgericht, terwijl meisjes vaak meer relatie- en emotiegericht zijn.
- Jongens kennen aan seksualiteit soms een andere betekenis toe dan meisjes. Ze zoeken op andere manieren naar informatie. En ze beleven soms bepaalde situaties anders dan meisjes.
- Meisjes kunnen over het algemeen hun grenzen minder goed duidelijk maken en bewaken dan jongens.
- Jongens hebben vaak meer 'technische' vragen over seksualiteit dan meisjes.

Culturele en religieuze diversiteit

De invloed van cultuur en religie of geloofsovertuiging komt terug bij een les over relaties en seksualiteit. De ene leerling praat makkelijker over dit onderwerp dan de andere leerling. Soms zijn bepaalde onderwerpen een taboe thuis, zoals homoseksualiteit, seks of abortus. Soms hebben leerlingen een kennisachterstand.

Een aantal tips:

- Geef aandacht aan individuele verschillen in kennis, houding, denkbeelden en gedrag.
- Benoem ook de overeenkomsten tussen leerlingen.
- Pas op voor aannames en generaliseer niet naar groepen.
- Let erop dat iedereen kan meedoen in de klas.
- Zorg ervoor dat leerlingen respectvol met elkaar omgaan.
- Laat leerlingen zelf hun verhaal doen.

Tip 4: ga op jouw eigen manier om met vragen

Tijdens de les kunnen leerlingen vragen stellen waar je niet direct antwoord op hebt. Wellicht omdat je het niet weet, omdat je het te privé vindt om op te antwoorden of omdat het je overvalt.

Krijg je een vraag waarop je niet meteen het antwoord weet, ga dan samen met de leerlingen op zoek naar het antwoord. Je kunt een vraag ook bij de leerlingen terugleggen, door te vragen of iemand anders het antwoord weet of wat de leerling die de vraag stelde denkt dat het antwoord is. Je kunt daarna het antwoord aanvullen. Wil je het zelf opzoeken, zeg dit dan tegen de leerlingen en kom er later ook daadwerkelijk op terug.

Als leerkracht hoef je niet op alle vragen een antwoord te geven. Het is belangrijk dat je hierbij je eigen grenzen in de gaten houdt. Je kunt vragen ook terugspelen naar leerlingen door te vragen waarom ze dit willen weten of wat ze precies willen weten.

Tip 5: geef aandacht aan seksuele en genderoriëntatie

Sekse en gender zijn niet hetzelfde. De sekse van een baby wordt meestal direct na de geboorte bepaald op basis van lichamelijke kenmerken. Gender gaat over eigenschappen die worden geassocieerd met man, vrouw, mannelijk of vrouwelijk zijn. Iemand's genderidentiteit gaat over de gevoelde overtuiging jongen of meisje te zijn, of daarvan af te wijken. Meestal komt de genderidentiteit overeen met het geboortegeslacht. Maar dat is niet altijd zo en dit kunnen kinderen al op jonge leeftijd aangeven.

Al op jonge leeftijd worden kinderen verliefd en hebben ze een gevoel van wie ze (willen) zijn. Besteed daarom al vanaf jongs af aan aandacht aan seksuele en genderidentiteit. Ga bijvoorbeeld het gesprek aan over kleding. Mag een jongen een jurk dragen? Het is belangrijk leerlingen die zich negatief uitlaten over homoseksualiteit of andere kinderen uitschelden voor 'homo', aan te spreken op hun gedrag.

Spreek leerlingen die zich negatief uitlaten over homoseksualiteit aan op hun gedrag.

Tip 6: beantwoord de vragen van de leerlingen zorgvuldig

- Realiseer je dat kinderen anders naar seksualiteit kijken dan volwassenen.
- Sluit in de antwoorden aan bij de ontwikkelingsfase van de kinderen.
- Sluit aan bij de taal van de leerlingen en maak afspraken over het woordgebruik.
- Check in de klas of er meer leerlingen zijn met dezelfde vragen.
- Nodig leerlingen ook uit zelf antwoorden te bedenken (hiermee kun je zien wat leerlingen zelf al weten over het onderwerp).
- Hanteer de Socrates-methode (stel verschillende soorten vragen) en nodig leerlingen uit zelf ook na te denken over seksualiteit.
- Bedenk wat je vroeger zelf als antwoord gewild zou hebben.

Tip 7: zet een vragenbox in de klas

Vind je het lastig om geconfronteerd te worden met directe vragen? Dan kun je een vragenbox in de klas zetten. Hierin kunnen leerlingen (anoniem) hun vragen stoppen. Hierdoor kun je zien wat er speelt, kun je de antwoorden voorbereiden en ze eventueel verwerken in de les(sen).

Bron tips: seksuelevorming.nl

Onderbouw • Gender

Lesschema

Lesdoel	Ik weet dat iedereen zichzelf mag zijn.
Nodig	Verkleedkleden, tekenspullen, eventueel folders/tijdschriften
Downloads	n.v.t.
Start	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk het startbeeld en vraag de kinderen de persoon op de foto te omschrijven.
Uitleg	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Vertel dat er soms wordt gezegd dat iets 'echt voor meisjes' of 'echt voor jongens' is. Maar eigenlijk is dat gek, want je kunt altijd zelf kiezen wat jij wilt. - Klassikaal: Bekijk en bespreek het lesdoel. <p>Hoofdbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk de animatie en beantwoord de vragen.
Oefenen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Klassikaal: Richt met elkaar een Koosje-hoek in met verschillende soorten speelgoed. 2. Klassikaal: Laat de kinderen bedenken welke verkleedkleden zij zouden kiezen. Ze laten zien hoe zij er het liefst uit willen zien. 3. Individueel: Laat de kinderen spelen en na een tijdje ruilen van speelgoed. Ze onderzoeken of er verschillen zijn.
Terugkijken	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk het lesdoel. - Klassikaal: Laat de kinderen met hun duim aangeven of ze het een leuke les vonden.
En nu?	<p>Doen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stimuleer de kinderen eigen keuzes te maken in wat ze willen spelen. - Wees je bewust van wat je jongens en wat je meisjes aanbiedt. - Laat de kinderen regelmatig in de Koosje-hoek spelen.

Als leraar ben je de regisseur van de les. Het is goed mogelijk de onderdelen uit Oefenen en En nu? over één of meerdere weken te verspreiden. Wel is het van belang om elke les steeds weer met Terugkijken af te sluiten.

Toelichting op de lesinhoud

In deze les gaat het over jongens en meisjes. Zijn er verschillen tussen jongens en meisjes? En wat betekenen die verschillen? In de les worden de kinderen zich ervan bewust dat ze zich niet hoeven te beperken tot dingen die gezien worden als 'jongensgedrag' of 'meisjesgedrag'. Ze worden gestimuleerd om speelgoed, kleding en activiteiten te kiezen die ze zelf leuk vinden. Daarmee werken ze niet alleen aan hun eigen identiteitsontwikkeling, maar ook aan begrip voor andere kinderen die andere keuzes maken.

Lesvoorbereiding

Lesdoel	Ik weet dat iedereen zichzelf mag zijn.
Kerdoel(en)	2, 3, 37, 38
Burgerschaps vorming	In Nederland zijn scholen wettelijk verplicht om aandacht te besteden aan seksuele vorming, en daarbij ook aan seksuele en genderdiversiteit. In deze les leren kinderen: <ul style="list-style-type: none"> - zelf te kiezen wat ze leuk vinden, ongeacht of dat jongens- of meisjesdingen zijn; - begrip te hebben voor kinderen die andere keuzes maken.
SEL-competentie	Besef van jezelf, Besef van de ander, Relaties hanteren.
School als oefenplaats	Door aandacht te geven aan seksuele en genderdiversiteit, draagt de school bij aan een samenleving waarin iedereen wordt geaccepteerd. Door kinderen in school te laten ervaren dat iedereen welkom is en zichzelf mag zijn, worden belangrijke normen en waarden nagestreefd. De school is zo een goede oefenplaats voor deelname aan een samenleving die recht wil doen aan genderdiversiteit.
Nodig	Verkleedkleden, tekenspullen, eventueel folders/tijdschriften.

Start

Introductie lesinhoud en activeren voorkennis.

▶ Bekijk het startbeeld.

Vraag de kinderen om deze persoon te omschrijven. Aan de foto kun je niet zien of het een jongen is of een meisje. Jongens en meisjes kunnen allebei lang haar hebben. En ze kunnen ook allebei kort haar hebben. Vertel daarna dat deze les gaat over jongens en meisjes.

Startbeeld

Uitleg

Toelichting lesdoel en informatie over lesdoel.

Vertel

Vertel dat heel veel dingen hetzelfde zijn bij jongens en meisjes. Je kunt dezelfde dingen leuk vinden en dezelfde kleren uitkiezen. Er zijn ook verschillen. Soms wordt gezegd dat iets 'echt voor meisjes' of 'echt voor jongens' is. Maar eigenlijk is dat gek, want je kunt altijd zelf kiezen wat jij wilt. Je mag doen wat je zelf leuk vindt; wat een ander daar ook van vindt.

Lesdoel

▶ Bekijk en bespreek het lesdoel.

Ik weet dat iedereen zichzelf mag zijn.

Hoofdbeeld

▶ Open het hoofdbeeld.

In de animatie vertelt Tip de Kip dat Koosje, het kleintje van haar zus, komt logeren. Tip moet nog van alles klaarzetten, maar valt in slaap. Daarom gaan de andere dieren de logeerpartij voorbereiden. Wat zou Koosje leuk vinden? Is Koosje een jongen of een meisje? Volgens Harry de Haan maakt dat veel uit, maar Mawa de Kat vindt dat jongens en meisjes hetzelfde speelgoed en dezelfde kleren leuk kunnen vinden.

Vragen

- Waarom willen de dieren weten of Koosje een jongen of een meisje is?
- Welke dingen willen ze klaarleggen voor een jongen en welke voor een meisje?
- Waarom vindt Mawa dat het niet uitmaakt of Koosje een jongen of een meisje is?
- Kun je aan het eind zien of Koosje een meisje of een jongen is? Waarom wel of niet?

Oefenen

Oefenen van de doelstelling en toepassen van aangereikte informatie in concrete situaties. Vergroten van sociale vaardigheden met behulp van basistechnieken en hulpmiddelen.

Gebruik deze oefeningen op verschillende momenten in de week; het hoeft geen aaneengesloten les te zijn.

Een gezellig hoekje voor Koosje

In de animatie hebben de dieren speelgoed en kledingstukken klaargelegd. Maar Tip had nóg iets gezegd: ze wilde ook een gezellig hoekje inrichten voor Koosje. Er liggen bijvoorbeeld lekkere kussens, een dekentje, knuffels en een boek. Omdat de dieren dit nog niet gedaan hebben, gaan de kinderen het nu doen.

Hoe kan het een gezellige plek worden voor iedereen? In de Koosje-hoek komt heel verschillend speelgoed te liggen, waar jongens én meisjes mee kunnen spelen. Stimuleer de kinderen om in de Koosje-hoek te spelen met dingen waar ze niet zo vaak mee spelen.

Kleren kiezen

Laat verkleedkleden zien en vraag aan de kinderen welke zij zouden kiezen (laat een paar kinderen de kleren ook aantrekken). Kunnen de kinderen vertellen waarom ze deze kiezen? Wat zouden ze ervan vinden als iemand anders iets kiest dat zij niet zouden verwachten? Laat de kinderen een tekening maken van hoe zij er het liefst uit zouden willen zien.

Tip

De kinderen kunnen ook plaatjes knippen uit folders/tijdschriften om te laten zien hoe zij eruit zouden willen zien.

Waar wil jij mee spelen?

De kinderen kiezen zelf iets leuks uit en mogen daar een tijdje mee spelen. Daarna ruilen ze, waarbij zoveel mogelijk geruild wordt tussen

jongens en meisjes. Laat hen opnieuw een tijdje spelen. Bespreek daarna: is er verschil tussen wat jongens en meisjes leuk vinden? Als de kinderen vinden dat er geen verschil is, benadruk dan dat het daarom ook leuk is om te delen en samen te spelen. Als de kinderen vinden dat er wel verschil is, benadruk dan dat dat niet betekent dat je altijd hoeft te kiezen wat je gewend bent. Je mag soms ook eens iets anders proberen, misschien is dat ook best leuk!

Terugkijken

Evaluatie van het lesdoel en hoe kinderen de les hebben ervaren.

► Open Terugkijken.

Lesdoel: Ik weet dat iedereen zichzelf mag zijn.

Hoe heb je deze les ervaren?

De kinderen steken hun duim omhoog als ze het een leuke les vonden, en doen hun duim naar beneden als ze het geen leuke les vonden. Vraag een paar kinderen te vertellen waarom ze het een leuke of geen leuke les vonden.

En nu?

Toepassen van het geleerde in de dagelijkse praktijk en onderzoeken hoe het lesonderwerp speelt in de samenleving.

Doen

- Stimuleer de kinderen om eigen keuzes te maken in wat ze willen spelen en wees er alert op dat ze hierin niet vervelend reageren op elkaar.
- Let op je eigen (vaak onuitgesproken) vooronderstellingen in de klas. Wat bied je meisjes aan? Wat bied je jongens aan? Wees je bewust van de keuzes die je hierin maakt om te voorkomen dat kinderen te veel in een hokje worden geplaatst.
- Laat de kinderen regelmatig spelen in de Koosje-hoek en vertel dat ze ook daarbuiten altijd mogen spelen met speelgoed dat ze zelf kiezen.

Middenbouw • Genderdiversiteit

Lesschema

Lesdoel	Ik leer dat je het recht hebt om te zijn wie je bent en dat ook uit te dragen.
Nodig	Ronde papiertjes, lege kaarten, tekenmateriaal
Downloads	Vragenkaartjes Robotvragen Startafbeelding
Start	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk het startbeeld en vraag wie van de kinderen weet wat dit betekent. - Klassikaal: Leg uit wat 'genderneutraal' is en vraag waar deze les over zou kunnen gaan.
Uitleg	<p>Informatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Vertel dat deze les gaat over genderdiversiteit en bespreek de begrippen. Vertel dat iedereen het recht heeft om te mogen zijn wie die is. - Klassikaal: Bekijk en bespreek het lesdoel. - Klassikaal: Laat de punten bij genderdiversiteit zien en de kinderen hierop reageren. <p>Hoofdbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk de animatie en beantwoord de vragen.
Oefenen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Groepjes: Laat de kinderen als Bobby de Robot de vragen (<i>download</i> Vragenkaartjes) beantwoorden. Eén kind per groepje speelt Bobby. Laat aan het eind van de oefening alle Bobby's naar voren komen en stel ze nog een vraag. 2. Groepjes: Laat Bobby de Robot nu vragen stellen (<i>download</i> Robotvragen) aan de kinderen. Bespreek daarna de vragen klassikaal en laat de woordvoerders van de groepjes enkele antwoorden toelichten. 3. Klassikaal: Maak een keuze uit een van de filmpjes en de bijpassende verwerking. 4. Klassikaal: Bedenk samen met de kinderen een manier om duidelijk te maken dat er voor iedereen een plek is in de klas.
Terugkijken	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk het lesdoel. - Klassikaal: Laat de kinderen op een denkbeeldige lijn aangeven hoeveel ze deze les geleerd hebben. - Klassikaal: Is het na deze les makkelijker om te praten over dit onderwerp en over jezelf zijn? Laat de kinderen hun antwoord op een briefje schrijven.
En nu?	<p>Doen</p> <p>Geef de kinderen een print van de startafbeelding (<i>download</i>) mee naar huis en stimuleer ze om hierover in gesprek te gaan en dit terug te koppelen in de klas.</p> <p>Onderzoeken</p> <p>Geef de kinderen een print van de startafbeelding (<i>download</i>) mee de school rond en laat ze verslag doen van hun bevindingen.</p>

Als leraar ben je de regisseur van de les. Het is goed mogelijk de onderdelen uit Oefenen en En nu? over één of meerdere weken te verspreiden. Wel is het van belang om elke les steeds weer met Terugkijken af te sluiten.

Toelichting op de lesinhoud

Kinderen groeien op in een diverse samenleving waarin het belangrijk is dat iedereen, hoe verschillend ook, gelijkwaardig behandeld wordt. Pas dan kan iedereen echt zichzelf zijn. Deze les gaat over hoe iedereen zichzelf kan zijn, in het bijzonder op het gebied van genderidentiteit. Het is belangrijk dat kinderen op school kunnen ontdekken dat iets vinden, voelen en ervaren op het gebied van genderidentiteit voor iedereen anders kan zijn. En dat je soms vooroordelen kunt hebben als iemand anders doet of er anders uitziet dan je gewend bent. Zo worden kinderen zich ervan bewust dat genderdiversiteit erbij hoort, en dragen zij bij aan een open samenleving waarin gelijkwaardigheid en respect de norm zijn.

Lesvoorbereiding

Lesdoel Ik leer dat je het recht hebt om te zijn wie je bent en dat ook uit te dragen.

Kerdoel(en) 2, 3, 37, 38

Burgerschapsvorming In Nederland zijn scholen wettelijk verplicht om aandacht te besteden aan seksuele vorming, en daarbij ook aan seksuele en genderdiversiteit.

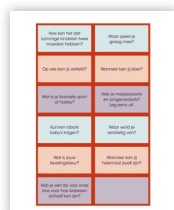
In deze les:

- leren de kinderen relevante begrippen;
- worden ze zich bewust van stereotypen en vooroordelen;
- worden ze zich bewust van genderdiversiteit;
- leren ze over gelijkwaardigheid van de seksen.

In deze les oefenen de kinderen in vaardigheden als inleven, communiceren en je mening geven.

SEL-competentie, basisvaardigheid SEL-competenties: Relaties hanteren, Besef van de ander.

School als oefenplaats Door aandacht te geven aan seksuele en genderdiversiteit, draagt de school bij aan een samenleving waarin iedereen wordt geaccepteerd. Door kinderen op school te laten ervaren dat iedereen welkom is en zichzelf mag zijn, worden belangrijke normen en waarden nageleefd. Zo is de school een goede oefenplaats voor deelname aan een samenleving die recht wil doen aan genderdiversiteit.

Downloads**Nodig**

Ronde papiertjes, lege kaarten, tekenmateriaal

Start

Introductie lesinhoud en activeren voorkennis.

- ▶ Bekijk het startbeeld (download start-afbeelding). Wie van de kinderen heeft dit weleens gezien? Waar? En wat zou dit betekenen?

Leg uit dat je dit pictogram bijvoorbeeld bij een toilet kunt tegenkomen. Het wil zeggen: het maakt niet uit of je je jongen, meisje, beide of geen van beide voelt. Iedereen mag van dit toilet gebruikmaken. We noemen dit ook wel een *genderneutraal* toilet. Waarover denken de kinderen dat deze les zal gaan?

Uitleg

Toelichting lesdoel en informatie over lesdoel.

Extra informatie voor de leerkracht

In deze les gaan we het hebben over genderdiversiteit. Dat is een gevoelig onderwerp. In gezinnen, op school en in de samenleving wordt er verschillend mee omgegaan. Tegelijkertijd is het ook een interessant onderwerp dat een open benadering verdient. Omdat iedereen in de groep zichzelf moet kunnen zijn, is het belangrijk het hierover te hebben. Stel jezelf als leerkracht open voor het onderwerp en zorg voor een veilige en respectvolle sfeer in de klas. Let erop dat leerlingen elkaar laten uitspreken.

Vertel dat de les zal gaan over verschillen in *genderidentiteit*. Genderidentiteit gaat over hoe je je vanbinnen voelt. Je kunt een meisje zijn en je een meisje voelen. Maar wat ook kan, is dat je in de spiegel een meisjeslichaam ziet, maar dat je je vanbinnen een jongen voelt. Of andersom. Dat heet *transgender*. Of je voelt je eigenlijk geen meisje én geen jongen, maar gewoon een mens (*non-binair*). Al die verschillen noemen we *genderdiversiteit*.

Wat weten de kinderen al van genderdiversiteit? Hoe belangrijk vinden de kinderen het om genderdiversiteit in een les te bespreken?

Vertel dat het er deze les over gaat dat iedereen volgens de wet het recht heeft om te zijn wie die is. Dus als je eruitziet als een jongen, maar je meer een meisje voelt, dan mag dat er zijn; net als ieder ander er mag zijn. Deze les gaan we hier meer over leren. Ook gaan we kijken hoe we eraan kunnen bijdragen dat iedereen daadwerkelijk mag zijn wie die is. Waar dan ook: thuis, op school, bij het sporten, in de supermarkt en in de hele samenleving.

Lesdoel

- ▶ Bekijk en bespreek het lesdoel.

Ik leer dat je het recht hebt om te zijn wie je bent en dat ook uit te dragen.

- ▶ Toon een voor een de volgende punten. Laat de kinderen erop reageren.

Waar draait het bij genderdiversiteit om?

1. Je hebt jongens en meisjes, daar zijn verschillen tussen. Wie kan een verschil noemen?
2. Er zijn ook verschillen tussen jongens onderling. Noem een verschil.
3. Er zijn ook verschillen tussen meisjes onderling. Noem een verschil.
4. Jongens kunnen zich soms meer een meisje voelen. Waaraan zou een jongen dat kunnen merken?
5. Meisjes kunnen zich soms meer een jongen voelen. Hoe zou het dan kunnen voelen?
6. Een jongen kan verliefd worden op een meisje. Maar een jongen kan ook verliefd worden op een jongen. Hoe kun je zien dat een jongen verliefd is?
7. Een meisje kan verliefd worden op een jongen. Maar een meisje kan ook verliefd worden op een meisje. Hoe kun je zien dat een meisje verliefd is?

Hoofdbeeld

- ▶ Open Hoofdbeeld en bekijk de animatie.

Inhoud

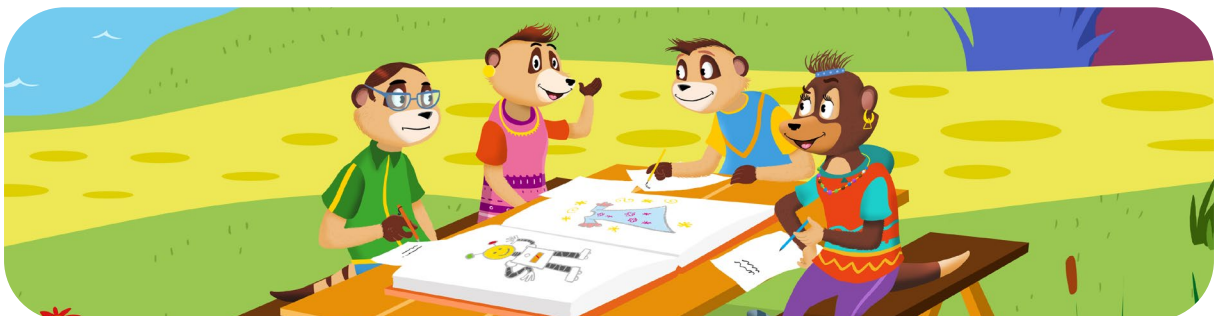
Aart heeft een boek zonder woorden gekocht. Samen met de andere dieren gaat hij een verhaal bij de platen bedenken. Eerst bedenken ze een naam voor de hoofdpersoon. Dat vinden ze best lastig, want het is een robot. Is dat een jongen of meisje? En waarom denken de dieren dat? En is het eigenlijk belangrijk? Uiteindelijk bedenken ze dat het boek over Bobby de Robot gaat die mooie avonturen gaat beleven.

Vragen

- Waarom vinden de dieren het lastig om een naam te verzinnen?
Vraag tussendoor: Vind je jouw naam echt een jongens- of meisjesnaam? Waarom?
- Waarom denkt Ed dat de robot een jongen is?
Vraag tussendoor: Vind jij voetballen en motorrijden iets voor een jongen of een meisje? Waarom?
- Ed zegt dat jongens ook een jurk kunnen dragen. 'Dat komt wel minder voor,' zegt Steffie. Aart vraagt zich af waarom dat eigenlijk zo is. Wat denk jij?
- Uiteindelijk schrijven de dieren een verhaal over Bobby de Robot. Hoe denk jij dat dit verhaal zou gaan?

Extra vragen (groep 6)

- Is het belangrijk om verschil te maken tussen jongens en meisjes? Waarom?
- Wat zou er gebeuren als we helemaal geen verschil meer maken tussen jongens en meisjes, mannen en vrouwen?

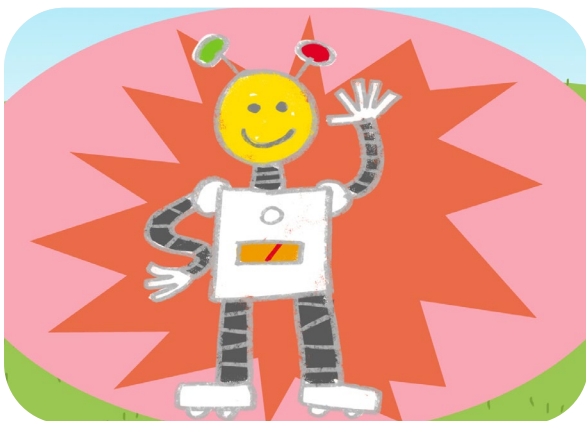
Oefenen

Oefenen van de doelstelling en toepassen van aangereikte informatie in concrete situaties. Vergroten sociale vaardigheden met behulp van basistechnieken en hulpmiddelen.

Bobby de Robot bij ons in de klas

▶ Laat de afbeelding van Bobby de Robot zien.

Verdeel de kinderen in groepjes van vier. Geef ieder groepje een setje vragenkaartjes (*download*). De groepjes bedenken samen wat de antwoorden van Bobby de Robot zouden kunnen zijn. Als ze alle antwoorden bedacht hebben, speelt een van de vier kinderen Bobby de Robot en stellen de andere de vragen. Bobby de Robot geeft antwoord.

Een van de vragenkaartjes is leeg. Daar mag elk groepje zelf een vraag verzinnen en door Bobby de Robot laten beantwoorden.

Klassikaal

Vraag alle robots uit de groepjes om voor de klas te komen staan. Laat enkele kinderen een van de vragen op de vragenkaartjes stellen. Alle robots geven na elkaar antwoord op de gestelde vraag. Ook de zelfbedachte vraag wordt gesteld en beantwoord. Ontdekken de kinderen hoe divers de antwoorden zijn?

Bobby de Robot stelt vragen

Maak nieuwe groepjes. Laat bij elk groepje een van de Bobby de Robots uit de vorige oefening

aansluiten. Laat telkens een van de Bobby de Robots een vraag stellen van de *download* Robotvragen aan de klas. Deze vragen worden in de groepjes besproken.

Herhaal daarna elke vraag klassikaal. Groepjes die ja hebben geantwoord gaan staan. Hebben ze nee geantwoord, dan blijven ze zitten. Vraag een paar 'woordvoerders' hun antwoord toe te lichten.

Let op: Veiligheid staat voorop. Loop langs de groepjes en observeer hoe de sfeer is. Stuur bij als dat nodig is. Als de kinderen liever geen antwoorden klassikaal willen delen, dan hoeft dit niet!

Filmpjes

In deze oefening kan een keuze gemaakt worden uit een van de filmpjes, passend bij de groep. Bij elk filmpje staat een verwerkingssuggestie beschreven.

Groep 4 en 5

▶ Bekijk het **filmpje 'Wat is gender?'** van Het Klokhuis.

Verwerking: Knutsel met de klas een 'Genderbox'. Geef elk kind een rond papiertje en laat ze hierop kleuren hoeveel ze zich een jongen voelen, hoeveel een meisje en hoeveel 'neutraal'.

▶ Toon als voorbeeld de afbeelding van het cirkel-diagram.

De kinderen doen de briefjes (anoniem!) in de 'Genderbox'. Trek er daarna een paar uit en bekijk ze samen. Waarschijnlijk is er geen één diagram hetzelfde. Er is meer variatie in de klas dan je denkt! Bij deze opdracht is het goed als de leerkracht het voorbeeld geeft door zelf te vertellen/laten zien hoeveel procent hij/zij zich man/vrouw voelt en waarom.

Groep 5 en 6

- ▶ Bekijk het **filmpje over Roos** (10). Stop eventueel het filmpje bij 5.50 minuten.

Verwerking: Hoe zouden jullie Roos zich welkom laten voelen als ze hier in de klas zou komen? Maak een welkomstkaartje voor Roos. Wat komt erop te staan? Wat zou Roos fijn vinden?

Groep 6

- ▶ Bekijk het **filmpje over Jonan** (12).

Verwerking: Bedenk een vraag die je Jonan wilt stellen. Wat zou je haar willen zeggen? Wat gun je haar? Hoe inspireert Jonan jou?

Groep 4, 5 en 6

- ▶ Bekijk het **filmpje over Paarse Vrijdag**.

Verwerking: Bedenk samen een versiering of activiteit die je kunt maken of doen op Paarse Vrijdag. Of op een van de andere dagen natuurlijk!

Plek voor iedereen!

Bedenk samen met de kinderen een manier om duidelijk te maken dat er voor iedereen een plek is in de klas. Bijvoorbeeld door de kinderen te vragen in hun lievelingskleren naar school te komen.

Op school kunnen de kinderen helpen elkaars haar te doen, samen badges maken, nagels kleuren, een complimentenkaart maken, enzovoort. Maak foto's van elk kind en vorm deze tot een collage. Daarboven kan staan: 'Iedereen zichzelf in onze klas!'

Terugkijken

Evaluatie van het lesdoel en hoe kinderen de les hebben ervaren.

- ▶ Open Terugkijken.

Lesdoel: Ik leer dat je het recht hebt om te zijn wie je bent en dat ook uit te dragen.

Wat heb je geleerd in deze les?

Hoeveel hebben de kinderen geleerd in deze les? Laat ze op een denkbeeldige lijn gaan staan, waarmee ze antwoord geven op deze vraag. Het begin van de lijn staat voor 'ik heb geen nieuwe dingen geleerd deze les' en het eind van de lijn betekent 'ik heb veel nieuwe dingen geleerd deze les'. Vraag een paar kinderen hun keuze toe te lichten.

Hoe heb je deze les ervaren?

Jezelf kunnen zijn, kan best een gevoelig onderwerp zijn. Want wat als jij het gevoel hebt dat je niet jezelf kunt zijn in de klas (of elders)? Vraag de kinderen of ze nu het gevoel hebben dat ze makkelijker over dit onderwerp kunnen praten. Laat ze hun antwoord op een briefje schrijven. Willen ze er nog iets bij schrijven, dan kan dat. Ook hebben ze de keus om er wel of niet hun naam bij te zetten. Vertel dat jij alleen de briefjes bekijkt en ze daarna vernietigt.

En nu?

Toepassen van het geleerde in de dagelijkse praktijk en onderzoeken hoe het lesonderwerp speelt in de samenleving.

Doen

Geef ieder kind een print van de startafbeelding (*download*). De kinderen nemen hem mee naar huis en gaan hierover in gesprek. De kinderen koppelen in de klas terug hoe dat was.

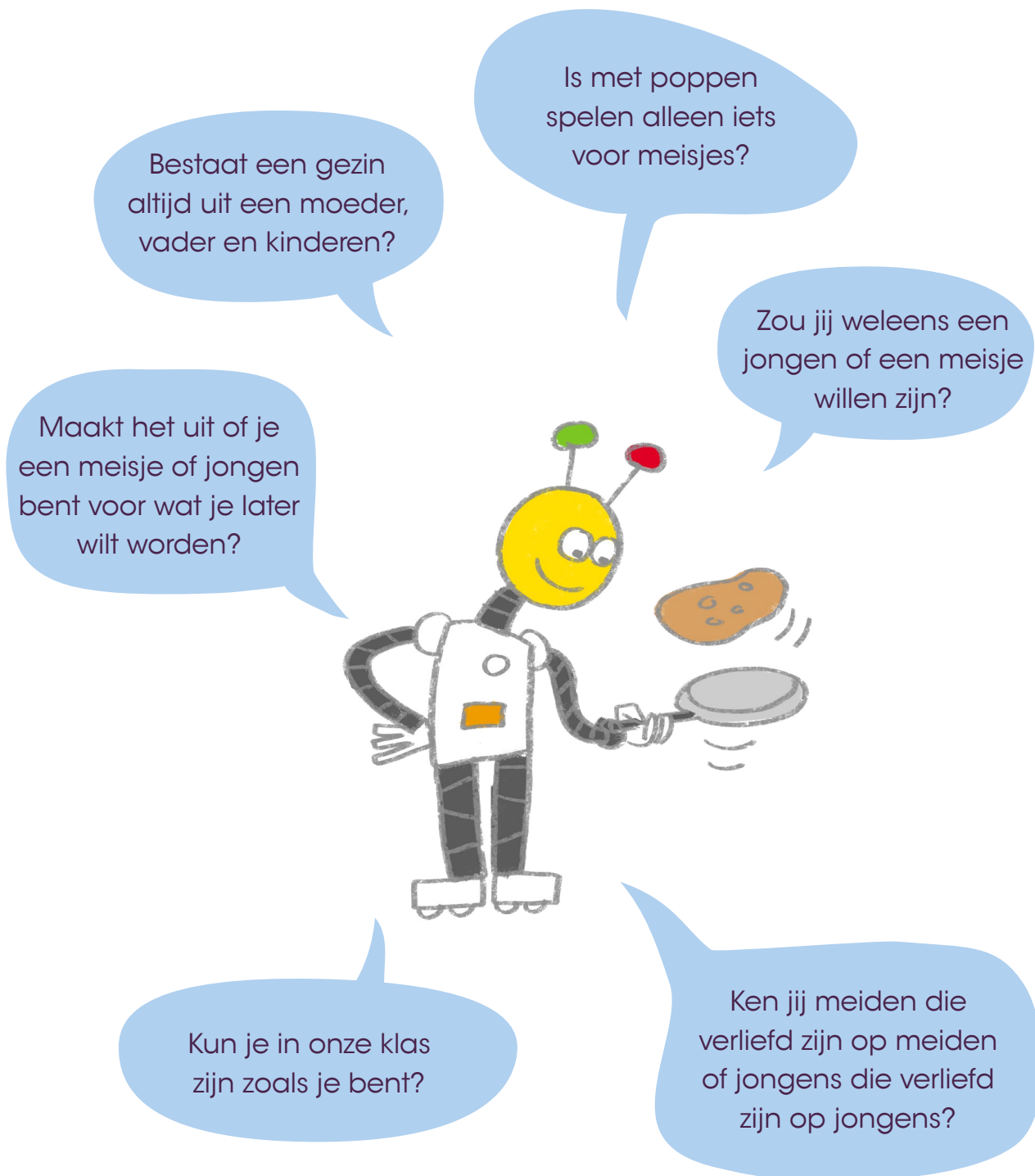
Onderzoeken

Laat de kinderen met een print van de startafbeelding (*download*) de school rondgaan en vragen of anderen weten wat dit betekent. Weer terug in de klas brengen ze verslag uit en bedenken ze hoeveel meer aandacht hier nog voor nodig is op school. Kunnen ze ook bedenken op welke manier er aandacht aan gegeven kan worden?

Download - Vragenkaartjes

Hoe kan het dat sommige kinderen twee moeders hebben?	Waar speel je graag mee?
Op wie ben jij verliefd?	Wanneer ben jij stoer?
Wat is je favoriete sport of hobby?	Heb je meisjesrobots en jongensrobots? Leg eens uit.
Kunnen robots baby's krijgen?	Waar word je verdrietig van?
Wat is jouw lievelingskleur?	Wanneer kan jij helemaal jezelf zijn?
Heb je een tip voor onze klas voor hoe iedereen zichzelf kan zijn?	

Download - Robotvragen

Download - Startafbeelding

Bovenbouw • Genderdiversiteit

Lesschema

Lesdoel	Ik weet dat seksuele voorkeur én hoe iemand zich in zijn/haar lichaam voelt voor iedereen anders kan zijn.
Nodig	Post-its, groot vel papier
Downloads	Vragen Denise wil Dennis zijn
Start	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal/tweetallen: Bekijk het startbeeld en laat tweetallen de vraag beantwoorden. - Tweetallen: Laat duo's vragen bedenken bij het lesonderwerp genderdiversiteit. - Klassikaal: Maak afspraken over hoe we in de les respectvol over dit thema praten.
Uitleg	<p>Hoofdbeeld</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bekijk en bespreek het hoofdbeeld, een Klokhuis-filmpje over het verschil tussen sekse en gender. - Klassikaal: Bekijk en bespreek het lesdoel. <p>Informatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Bespreek tien begrippen met betrekking tot genderidentiteit en de uitleg daarvan.
Oefenen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Groepjes: Laat de kinderen de vragen bespreken op de <i>download</i> Vragen. 2. Groepjes: Laat de kinderen de stellingen bespreken met betrekking tot opvattingen over genderdiversiteit. 3. Klassikaal: Bekijk het filmpje over Stef, de jongen die van meisjesdingen houdt, en laat het filmpje in groepjes bespreken. Individueel: Laat ieder kind het verhaal 'Denise wil Dennis zijn' lezen en bespreken met enkele klasgenoten. 4. Klassikaal: Laat de kinderen alle tips uit deze les verwerken in een regenboogwerkstuk.
Terugkijken	<ul style="list-style-type: none"> - Klassikaal: Kijk terug op het lesdoel en laat de kinderen aangeven wat ze in deze les geleerd hebben. Laat hen een kleur op een kleurenboog kiezen om aan te geven hoe ze de les hebben ervaren.
En nu?	<p>Doen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Laat de kinderen volwassenen interviewen over dit thema. <p>Onderzoeken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Laat de kinderen op zoek gaan naar signalen van genderdiversiteit in de samenleving. - Laat de kinderen popsongs opzoeken over dit lesthema.

Als leraar ben je de regisseur van de les. Het is goed mogelijk de onderdelen uit Oefenen en En nu? over één of meerdere weken te verspreiden. Wel is het van belang om elke les steeds weer met Terugkijken af te sluiten.

Toelichting op de lesinhoud*Diversiteit en school*

Sommige kinderen weten al vroeg dat ze niet voldoen aan het stereotype beeld van jongen of meisje. Of ze ontdekken dat ze zich een meisje voelen, terwijl ze de geslachtskenmerken van een jongen hebben (of andersom). Omdat school ook voor hen een veilige omgeving moet zijn, is het belangrijk dat er aandacht is voor het thema genderdiversiteit. Dat begint met de bewustwording dat sekse en gender kunnen variëren. Zo leren kinderen de waarde te onderschrijven dat iedereen mag zijn wie hij is. Het is ook een goede voorbereiding op meedoen aan onze samenleving waarin genderdiversiteit de norm is. Inclusief het afkeuren en corrigeren van homonegatief gedrag.

Lesinhoud

In deze les leren de kinderen de belangrijkste begrippen met betrekking tot genderdiversiteit. Ze worden zich bewust van verschillen in visie en opvatting met betrekking tot genderdiversiteit en hoe ze hiermee om kunnen gaan. En ze luisteren naar persoonlijke verhalen, zodat ze zich kunnen inleven en hun begrip voor genderdiversiteit bevordert wordt.

Lesgeven over seksuele en genderdiversiteit

Het kan een gevoelig onderwerp zijn om met je groep te praten over seksuele en genderdiversiteit. De volgende tips kunnen je helpen.

- Bereid de les samen met je collega's voor. Geef aan wat je lastig vindt om te bespreken. Geef elkaar tips. In het begin van dit katern staan concrete suggesties om deze les in een teamvergadering voor te bereiden.
- Het is belangrijk om, voordat de les begint, afspraken met de groep te maken. Bijvoorbeeld:
 - Laat elkaar uitpraten.
 - Uitslachten mag niet, lachen en giechelen mag wel.
 - Heb respect voor elkaars opvattingen en gewoonten, ook al ben je het daar niet mee eens.
 - De afspraak 'je mag over jezelf vertellen, maar het hoeft niet' is belangrijk om kinderen hun eigen grenzen te laten stellen.
 - Alles wat hier wordt besproken op persoonlijk vlak, mag niet met anderen worden gedeeld. Dit moet op een genuanceerde manier duidelijk gemaakt worden. Absolute geheimhouding is natuurlijk onmogelijk en ook niet de bedoeling. Je wilt alleen voorkomen dat wat de kinderen over zichzelf vertellen, doorverteld wordt op het schoolplein.
- Goed voorbeeld doet volgen. Dat geldt ook voor de manier waarop je zelf over het thema praat. Geef bijvoorbeeld geen morele antwoorden, maar objectieve informatie. Varieer in hoe je over relaties praat. Praat dus ook over twee vrouwen en twee mannen die samen een relatie hebben en wees je bewust van hoe je over heteroseksualiteit praat.

Lesvoorbereiding

Lesdoel Ik weet dat seksuele voorkeur én hoe iemand zich in zijn/haar lichaam voelt voor iedereen anders kan zijn.

Kerdoel(en) 2, 3, 37, 38

Burgerschapsvorming In Nederland zijn scholen wettelijk verplicht om aandacht te besteden aan seksuele vorming, en daarbij ook aan seksuele en genderdiversiteit.

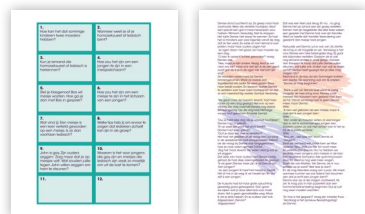
In deze les:

- leren de kinderen relevante begrippen;
- worden ze zich bewust dat er verschillend over het thema wordt gedacht;
- horen ze persoonlijke verhalen die de mogelijkheid bieden om zich in te leven in wat genderdiversiteit kan betekenen.

In deze les oefenen de kinderen in vaardigheden als inleven, communiceren en je mening geven.

School als oefenplaats Door aandacht te geven aan seksuele en genderdiversiteit, draagt de school bij aan een samenleving waarin iedereen wordt geaccepteerd. De school leert kinderen belangrijke normen en waarden, door hen te laten ervaren dat iedereen welkom is en op het gebied van seksuele en genderidentiteit zichzelf mag zijn. Zo is de school een goede oefenplaats voor deelname aan een samenleving die recht wil doen aan genderdiversiteit.

Downloads

Nodig Post-its, groot vel papier.

Extra Aan het begin van dit katern staan zeven concrete tips voor de bespreking van het thema in je groep, én oefeningen uit de lessen voor onder-, midden- en bovenbouw voor bespreking in het teamoverleg. Je vindt er ook belangrijke achtergrondinformatie.

Start

Introductie lesinhoud en activeren voorkennis.

- ▶ Bekijk het startbeeld, een pictogram dat verwijst naar genderdiversiteit met daarbij een vraag.

Startbeeld

Sommige kinderen voelen zich geen meisje, maar ook geen jongen.
Je kunt dus geen 'zij' of 'hij' zeggen.
Hoe zeg je het dan?

- Laat tweetallen een antwoord op deze vraag bedenken.
- Bespreek samen enkele antwoorden.
- Wat vinden de kinderen ervan dat dit onderwerp in een les besproken wordt?

Geef aan dat je dit pictogram bijvoorbeeld bij een toilet kunt tegenkomen. Het wil zeggen dat het *genderneutraal* is: het maakt niet uit of je je man, vrouw, beide of geen van beiden voelt. Iedereen mag van dit toilet gebruikmaken.

- Laat de tweetallen nog een andere vraag rond dit onderwerp bedenken waarop ze een antwoord willen hebben.
- Ze schrijven hun vraag op een post-it en plakken dat op een groot vel papier.
- Bespreek kort enkele vragen op de post-its. Geef aan dat we nu nog geen antwoorden hoeven te bedenken; de vragen komen straks terug. Bewaar de post-its voor bij Oefenen.

Leg uit: Mensen kunnen hun gender verschillend beleven en in de samenleving wordt daar ook verschillend mee omgegaan. Omdat iedereen in de groep zichzelf moet kunnen zijn, is het belangrijk om het hierover te hebben. Het is een gevoelig onderwerp. Daarom maken we de volgende afspraken:

- We spreken alleen in aardige bewoordingen over het thema.
- We laten elkaar in onze waarde en nemen elkaar serieus.
- We laten elkaar uitpraten.
- Wat we bespreken in de klas blijft in de klas.
- Je mag over jezelf vertellen, maar dat hoeft niet.
- Je mag giechelen.

Toelichting lesdoel en informatie over lesdoel.

Hoofdbeeld

- ▶ Open het hoofdbeeld.

Inhoud

In **dit Klokhuis-filmpje** wordt het verschil uitgelegd tussen sekse (de lichamelijke kenmerken van jongen of meisje) en gender (of je je jongen of meisje vóelt).

Gesprek in tweetallen

- Wat is het verschil tussen sekse en gender?
- Welke vragen roept dit filmpje bij jou op?
- Hoe belangrijk vind je het om verschil te maken tussen jongens en meisjes? Waarom?
- Wat zou er gebeuren als we helemaal geen verschil meer maken tussen jongens en meisjes, mannen en vrouwen?

Lesdoel

- ▶ Bekijk en bespreek het lesdoel.

Ik weet dat seksuele voorkeur én hoe iemand zich in zijn/haar lichaam voelt voor iedereen anders kan zijn.

Informatie

Begrippen

Als we met elkaar over genderdiversiteit willen praten, moeten we eerst weten waar we het over hebben.

▶ Toon 'Begrippen' op het digibord.

- Laat een van de kinderen op een van de tien kaartjes klikken.
- Laat de kinderen spontaan reageren op het begrip dat nu zichtbaar wordt.
- Klik nogmaals op het kaartje. Nu wordt de uitleg van het begrip zichtbaar.
- Doe dit met alle kaartjes.

Laat de kinderen nu zelf aangeven waar de letters in de afkorting LHBTIQ+ voor staan.

(LHBTIQ+: L = lesbisch, H = homo, B = biseksueel, T = transgender, I = intersekse, Q = queer.

De + staat voor alle andere mogelijke manieren waarop mensen zichzelf, dus hun gender of seksualiteit, kunnen benoemen.)

▶ Meer informatie? Bekijk dan het **korte informatieve filmpje 'Voor alles een letter'**.

Recht op jezelf mogen zijn

Geef aan: Jezelf mogen zijn, ook in genderopzicht en seksualiteit, is een mensenrecht. Mensen verschillen qua genderidentiteit, maar ook onze opvattingen daarover verschillen. Verschillend denken over genderdiversiteit mag. Elkaar minachten, pesten, discrimineren of uitsluiten vanwege genderdiversiteit mag niet.

Oefenen

Oefenen van het lesdoel en toepassen van aangereikte informatie in concrete situaties. Vergroten sociale vaardigheden met behulp van basistechnieken en hulpmiddelen.

Vragen staat vrij

Kennis verbreden

Maak kleine groepjes (drie of vier kinderen).

- Geef ieder groepje de *download* Vragen.
- Ieder groepje kiest twee post-its met vragen (zie Start) en schrijft die over op de twee lege kaartjes op de *download*.
- Ze knippen alle kaartjes los en leggen die op een stapeltje (tekst naar beneden).
- Ieder kind neemt een kaartje en zorgt dat de groep een antwoord op die vraag bedenkt.

Tip

▶ Bij de bespreking van vraag 3 (Hoe kun je een homoseksueel herkennen?) kun je eventueel de **aflevering over homo- en biseksualiteit van 'De Dokter Corrie Show'** bekijken.

Meningen verschillen

Omgaan met verschillende visies en meningen

Geef aan: Mensen kunnen sterk verschillen in hun opvattingen over genderidentiteit. Dat komt onder andere door wat ze thuis hierover leren of in de media zien. Soms lopen de gevoelens daarbij hoog op. Het is belangrijk om over deze meningsverschillen in de samenleving met elkaar in gesprek te gaan. Dan krijg je meer begrip voor elkaars opvattingen en het helpt om te ontdekken of er misschien sprake is van misinformatie.

▶ Open 'Stellingen' en laat de kinderen de stellingen bespreken in drie- of viertallen.

- Een meisje is lesbisch als ze voetbalt en alleen maar met jongens speelt.
- Kinderen groeien het beste op in een gezin met een vader en een moeder.

- De meeste mensen voelen zich ongemakkelijk als iemand hun vertelt dat hij/zij gay, transseksueel, lesbisch, bi of queer is.
- Hetero's worden veel minder vaak gepest dan mensen die gay of lesbisch zijn.

Elk groepje nomineert één stelling die ze het moeilijkst vinden om te beantwoorden en één stelling waarmee ze het minste moeite hebben. Laat na enige tijd steeds twee groepjes elkaars moeilijkste stelling uitwisselen en bespreken.

Een persoonlijk verhaal

Inleving en begrip

Stef

▶ Open 'Stef' en bekijk het filmpje over Stef (uit 'Holland's Got Talent') die van zogenaamde meisjesdingen houdt en daarmee gepest wordt.

Maak kleine groepjes die het filmpje bespreken aan de hand van de volgende opdrachten:

- Beschrijf de gevoelens van Stef in één zin.
- Bedenk een vraag die jij Stef nog zou willen stellen.
- Hoe kan de klas een betere en veiligere plek zijn voor jongens zoals Stef? Bedenk een leerpunt dat je uit dit filmpje kunt halen.

Dennis

Geef ieder kind de *download* Denise wil Dennis zijn met daarbij de volgende opdrachten:

- Lees het verhaal van Denise die Dennis wil zijn.
- Kleur drie zinnen waarbij jij iets voelt, die je mooi vindt of die een vraag oproepen.

De kinderen bespreken in kleine groepjes elkaars werkbladen. Ze bedenken samen wat je hier als groep van kunt onthouden om zelf toe te passen.

Regenboog

Creatieve verwerking

Laat de leerlingen een regenboogtekening of knutselwerk maken. Leg uit dat de regenboog staat voor sekse, gender en seksuele diversiteit. In de regenboog plakken ze tips voor hoe je goed kunt omgaan met dit thema.

Terugkijken

Evaluatie van het lesdoel en hoe kinderen de les hebben ervaren.

▶ Open Terugkijken.

Lesdoel: Ik weet dat seksuele voorkeur én hoe iemand zich in zijn/haar lichaam voelt voor iedereen anders kan zijn.

Wat heb je geleerd in deze les?

- Welke begrippen kende je nog niet?
- Over welke vragen en meningen had je nog niet eerder nagedacht?
- Welke tip of welk leerpunt uit deze les vind je belangrijk voor de sfeer en veiligheid in de groep?

Hoe heb je deze les ervaren?

Hang een kleurenafbeelding van een regenboog op een zachtboardmuur. Geef aan dat iedere kleur een bepaald gevoel bij de les weergeeft. Laat ieder kind een cocktailprikker prikken bij de kleur van zijn keuze. Wat laat het totaalbeeld van de groep zien?

En nu?

Toepassen van het geleerde in de dagelijkse praktijk en onderzoeken hoe het lesonderwerp speelt in de samenleving.

Doen

Laat kinderen een interview (in duo's) houden met een volwassene over zijn of haar kijk op seksuele en genderidentiteit. Laat ze de vragen goed voorbereiden.

Onderzoeken

- Ga op zoek naar signalen van genderdiversiteit zoals bij toiletten, regenboogverkeerslichten, huidige keuze voor voornamen van baby's, enzovoort.
- Zoek op internet voorbeelden van popsongs die gaan over genderdiversiteit en laat die horen in de groep.

Download - Vragen

1.

Hoe kan het dat sommige kinderen twee moeders hebben?

2.

Wanneer weet je of je homoseksueel of lesbisch bent?

3.

Kun je iemand die homoseksueel of lesbisch is herkennen?

4.

Hoe zou het zijn om een jongen te zijn in een meisjeslichaam?

5.

Stel je klasgenoot Bas wil meisje worden. Hoe ga je dan met Bas in gesprek?

6.

Hoe zou het zijn om een meisje te zijn in het lichaam van een jongen?

7.

Wat vind jij: Een meisje is een keer verliefd geworden op een meisje. Is ze dan voortaan lesbisch?

8.

Welke tips heb jij om ervoor te zorgen dat iedereen zichzelf kan zijn in de groep?

9.

John is gay. Zijn ouders zeggen: 'Zorg maar dat je op meisjes valt.' Wat zouden jullie tegen John willen zeggen om hem te steunen?

10.

Waarom is het voor jongens die gay zijn en meisjes die lesbisch zijn vaak zo moeilijk om uit de kast te komen?

11.**12.**

Download - Denise wil Dennis zijn

Denise stond zuchtend op. Ze greep naar haar voorhoofd. Weer die verrekke hoofdpijn. Alsof een specht een gat in haar hersenpan wou hakken. Ritmisch. Geduldig. Niet te stoppen. Het lukte Denise niet eraan te wennen. Ze had het al minstens een jaar. Eigenlijk vanaf de dag dat ze tien werd. Ze wilde er met niemand over praten, maar haar ouders zagen het.

'Je ogen staan niet goed,' zei haar moeder op een dag.

'O, ben ik opeens scheel geworden?' vroeg Denise vlak.

'Nee, maar je kijkt anders. Wazig. Alsof je wel naar ons kijkt, maar ons niet ziet. Ik zie een groot, zwart gat als ik je in de ogen kijk. Het licht lijkt eruit.'

De woorden waren hard bij Denise binnengekomen. Maar ze voelde zich tegelijkertijd iets beter. Ze werd gezien. Door haar beide ouders. En daarom durfde Denise te vertellen over haar nare hoofdpijnen en dat ze zich neerslachtig voelde. Somber. Verdrietig.

'We gaan naar de huisarts, lieverd,' had haar vader op een dag gezegd. Het was op een vrijdag. Die dag noemde Denise nog steeds Bevrijdingsdag. Op die dag was het hoge woord eruit gekomen. Eindelijk bevrijd.

'Dus je hebt elke dag als je opstaat hoofdpijn?' Denise had ja geknikt.

'En je weet zelf waar het door komt?'

Denise had weer geknikt.

'Durf je daar iets over te vertellen?'

Het had net geleken of de vraag een uur lang in de spreekkamer had rondgezweefd. Telkens als de vraag bij Denise was langsgekomen, had ze naar adem gehapt. Totdat...

'Zeg het maar, lieverd. We weten allang wat je wil zeggen.'

Dat zetje van haar ouders had Denise nodig gehad. Ze had diep ademgehaald en gezegd:

'Ik wil geen Denise meer zijn. Ik wil Dennis zijn.'

'Een jongen?'

'Ja, een jongen! Ik haat het meisje in mezelf. Het zit me in de weg. Ik wil mezelf zijn. En dat zelf is een jongen.'

De huisarts had tot haar grote opluchting geweldig goed gereageerd. 'Dan gaan we kijken wat je daar allemaal voor moet doen. Het is geen gemakkelijke weg. Maar ik zal je erbij helpen. En je ouders vast ook. Afgesproken, Dennis?'

'Afgesproken!'

Dat was een klein jaar terug. En nu... nu ging Dennis het op school aan zijn groep vertellen. Samen met zijn begeleider die elke twee weken een gesprek met Dennis had over zijn transitie. Want zo heette dat: transitie. Verandering van geslacht. Van meisje naar jongen.

Natuurlijk wist Dennis' juf er ook van. Ze startte de kring zo stil mogelijk en zei: 'Vandaag is het voor Denise een heel belangrijke dag. Zij gaat iets bijzonders vertellen. Daarom zie je ook nog iemand anders in onze groep: meneer Van Klaveren. Ik hoop dat jullie Denise zullen steunen, wat jullie ook vinden van wat ze straks vertelt. Denise heeft gezegd dat je alles mag vragen. Ok?'

Niemand in de klas zei iets. Sommigen knikten een beetje. De spanning was om te snijden.

'Denise, je mag beginnen.'

'Dank u wel, juf.' Dennis keek eerst zo rustig mogelijk de hele kring rond. Precies zoals meneer Van Klaveren hem geleerd had. Toen zei hij: 'Vanaf vandaag heet ik geen Denise meer, maar Dennis.'

Stilte.

'Ik ben wel geboren als een meisje, maar ik voel dat ik een jongen ben.'

Stilte.

'Mijn vader en moeder wisten al veel langer dan ik dat ik vanbinnen een jongen ben. Daarom waren ze ook niet verrast toen ik het ze bij de huisarts vertelde.'

Stilte.

'Nou, eh... dat was het,' sloot Dennis af. 'Vragen?' Eerst zei niemand iets, maar toen zei Max opeens:

'Nou, doe Denise. Tot nooit meer. En welkom aan Dennis. Ha, nu hebben we eindelijk meer jongens dan meisjes in de klas.'

Een daverend lachsalvo. Alle spanning kwam eruit. En daarna nog veel meer vragen.

Zoals die van Marlies: 'Hé, Dennis, als ik nou verliefd op je word? Wat doe je dan?'

En de nog directere vraag van Lucas: 'Hé maat, wanneer kunnen we ook tijdens het douchen zien dat je echt een jongen bent?'

Dennis was op al die vragen voorbereid. Hij zei: 'Ik mag pas in mijn puberteit aan een hormonenbehandeling beginnen. Dus je zult nog even moeten wachten.'

'En hoe is het gegaan?' vroeg zijn moeder thuis.

'Vandaag is het opnieuw Bevrijdingsdag!' zei Dennis.

Nog geen
Kwink-abonnement?
Probeer Kwink gratis uit.
Vraag een proefabonnement
aan. Dan kan de hele school
een aantal weken gratis met
Kwink aan de slag.

Ga naar:
www.kwinkopschool.nl

Tot ziens!

kwintessens

Berkenweg 11
3818 LA Amersfoort

KWINK
VOOR SOCIAAL-EMOTIONEEL LEREN

www.kwinkopschool.nl